

Spin diktatori umesto diktatora straha

Sergei Guriev & Daniel Treisman, *Spin Dictators, The changing face of tyranny in 21st century* (Princeton University Press, 2022)

Sergej Guriev i Danijel Trajsman u svojoj novoj knjizi *Spin diktatori*, pokazuju kako došlo do promene prirode diktatorskih režima u odnosu na one iz 20. veka. Oni diktatore dele na stare – *diktatori straha* i nove – *spin diktatori*. Dvojica autora i ovom kao i u svojim ranijim radovima koriste hipotezu Adama Pševorskog (*Adam Przeworski*) koji navodi da „popularnost diktatorskih režima počiva na lažima, strahu i ekonomskom prosperitetu”. Istraživanje Instituta V-Dem (*Varieties of Democracy*) iz 2022. godine u svom naslovu nosi jedno važno pitanje „Autokratizacija menja svoju prirodu?”. Promenjena priroda diktatorskih režima u odnosu na one iz 20. veka leži upravo u tome što strah biva zamenjen spinom.

Guriev i Trajsman prave paralelno poređenje odlika starih i novih diktatorskih režima. Naočigled površna ali čak i laiku uočljiva razlika jeste sam stajling ovih vođa. Iako se kaže da odelo ne čini čoveka, postoji jasna simbolika kada je reč o stilu oblačenja ovih lidera. Diktatori strahom u javnosti su se pojavljivali u vojnim uniformama, od Staljina koji je imao personalizovanu uniformu, nekadašnjih vođa vojnih hunti u Latinskoj Americi, pa sve do Hitlera. Poslednjih decenija vidimo da su diktatori, u svojoj mimikriji liberalnih zapadnih vrednosti, zamenili i svoju dlaku iako je ćud. Više ne vidamo militarističke odore strogih vojskovođa koje odišu autoritativnošću već ugladena odela u nastojanju da široke narodne mase poveruju da je reč o profesionalnom i efikasnom lideru.

Diktatori strahom dolaze sa različitih političkih spektara ali zajedničko im je to da uvek imaju zvaničnu ideologiju koju prate rituali lojalnosti. Autori izdvajaju patologije ponašanja koje su im bile zajedničke. Prvo, glavni adut bila je izuzetno nasilna represija. Na taj način oni su oblikovali društvo u svakom pogledu ali i uspevali da se održe na vlasti. Politička ubistva bila su uobičajena i učestala. Drugo, kada su ubijali, oni su radili javno, pridavajući veliki značaj tome da svi znaju da oni stoje iza tih ubistava. Likvidacije neistomišljenika pretvarali su u svojevrсни teatar, od streljanja na stadionima pa sve do televizijskih prenosa. Treće, kontrola sredstava javnih komunikacija bila je sveobuhvatna. Mediji su bili ukidani ili cenzurisani a novinari otvoreno zastrašivani. Neki, poput Hitlera i Maoa su išli toliko daleko da su javno spaljivali knjige koje se nisu slagale sa zvaničnom ideologijom. Četvrta specifičnost bila je potpuna izolacija zemlje pa čak i zarobljavanje stanovnika u zemlji sa ciljem da ih liše eventualnog saznanja da zapravo žive loše. Na kraju, diktatorima straha zajedničko je i ismevanje parlamentarnih demokratija koje postoje na Zapadu. Poput Mobotua, koji je ponosno govorio da demokratija nije za Afriku, svi su stvarali svoj novi oblik upravljanja te su nam poznati Maoizam i različiti personalizovani „izmi“ slične sadržine.

S druge strane, iako diktatori spinom imaju malo toga zajedničkog, ipak su usvojili isti *modus operandi* – fokus sa represije biva pomećen na formiranju javnog mnjenja. Umesto otvorene cenzure dolazi do manipulacija medija. Propagandu koriste ne radi uvođenja strahovlade već u cilju inženjeringa popularnosti. Broj političkih ubistava i javnog nasilja je drastično opao a odnos sa političkim zatvorenicima je znatno izmenjen. Umesto da svoje neistomišljenike šalju na neodređeni godišnji odmor, oni ih hapse znatno češće ali na kratke vremenske intervale. Cilj je da se protivnik pacifikuje ali i ekonomski oslabi. Takva taktika je primenjivana u Singapuru, gde je čak 11 vođa opozicije bankrotiralo zbog sudskih procesa koje je vlada neprestano podnosila. Zatim, ovi lideri su prihvatili principe slobode protoka ljudi i informacija za razliku od svojih prethod-

nika koji su zemlje držali u izolaciji. Na kraju, oni ne praktikuju zabranu drugih političkih opcija, opozicija ima pravo da učestvuje na izborima ali vlast zadržava pravo da diktira izborne uslove.

Nakon uočavanja ose promene prirode između ovih režima, autori knjigu dele na dva poglavlja u kojima postavljaju pitanja kako spin diktatorima sve ovo zapravo uspeva i zbog čega je došlo do ove promene. U traganju za odgovorom na prvo pitanje Gurijev i Trajsman nam kroz pet poglavlja opisuju inovativne strategije koje spin diktatori primenjuju. Za razliku od svojih prethodnika koji su se krvavo obračunavali sa neistomišljecima, spin diktatori svoje oponente *nadgledaju ali ne kažnjavaju*, suptilno pokazujući da znaju šta radite. Ovakvu taktiku na sopstvenoj koži osetio je i sam Sergej Gurijev. Nakon pisanja kritičkih tekstova (o slučaju Yukos), vladi odani inspektori upadaju u radne prostorije Gurieva, zaplenjuju pronađenu dokumentaciju kao i lične email prepiske koje datiraju i do 5 godina unazad. Iskusiivši brutalnost Putinovog režima Guriev napušta Rusiju 2015. godine. Komentarišući ovaj slučaj na zasjedanju Odbora za ljudska prava, Putin kaže da njegov odlazak zasigurno nije povezan ni sa kakvim potezom vlasti i dodaje da bi mu bilo „izuzetno drago da se tako pametan čovek i odličan stručnjak vrati u zemlju“.

Guriev i Trajsman smatraju da je nastupilo vreme *postmoderne propagande*. Za razliku od starih diktatora, koji su propagandu koristili da bi kod naroda stvorili pokornost, spin diktatori je koriste radi kreiranja slike o sopstvenom uspehu, imidžu kompetentnog i uspešnog lidera, a samim tim fabrikuju svoju popularnost. Ovo slikovito dočaravaju poređenjem situacije koja je postojala za vreme komunizma gde su „vlasti pokušavale da naprave iluziju pristanka, dok pod Putinom mnogo Rusa pristaje na iluziju“. To im uspeva zahvaljujući promenjenom odnosu prema sredstvima javne komunikacije gde je došlo do stvaranja *istančane cenzure*. Javno spaljivanje knjiga i ukidanje medija više nisu maniri kojima se ovi vlastoršci služe. Umesto toga, oni imaju novinare u svojoj službi koji uspehe vlasti glorifikuju dok neuspehe marginalizuju. Da bi ostao privid slobode medija, medijske kuće koje odbijaju da budu glasnogovornici režima, iako bivaju sabotirane raznim tehničkim problemima, arbitrarnim odlukama bivaju ograničene na relativno mali auditorijum i neizostavno etiketirane kao stranoplačeničke, nepatriotske, izdajničke, ali nikada ne bivaju zabranjene.

Kada im je fabrikovanje slike o svom uspehu pošlo za rukom na red dolazi *demokratija za diktatore*. Oni zaista održavaju izbore u kojima je opoziciji dozvoljeno da učestvuje. Međutim, uslovi pod kojima opozicija igra ovu izbornu utakmicu opisani su u metafori sa fudbalskom utakmicom koju daju Stiven Levitski (*Steven Levitsky*) i Lukan Vej (*Lucan Way*), gde je teren nagnut na jednu stranu tako da opozicija trči uzbrdo a potplaćeni arbitar sudi u korist vlasti. Kada u ovakvoj utakmici pobede, nastupa momenat *globalne pljačke*. Za razliku od diktatora straha, novi diktatori nisu zatvoreni za spoljni svet. Naprotiv, oni učestvuju u radu

međunarodnih organizacija, posećuju multilateralne konferencije i stvaraju sliku liberalnog partnera na kojeg možete računati.

Kao odgovor na drugo pitanje, zašto su diktatori od tehnika straha prešli na perfidnije tehnike spina, autori nam nude *koktel modernizacije*. U eri globalizacije došlo je do razvoja tehnologije i informisanja, a svet postaje sve više povezan i umrežen. Dolazi do pojave različitih društvenih pokreta koji se bore za ljudska prava i demokratiju, čime stvaraju pritisak i na one zemlje koje nisu demokratske. Do promene je došlo upravo iz razloga što diktature nisu spremne da svoje autoritarne metode odbace i zamene ih demokratijom. Tehnikama spina oni pokušavaju da kamufliraju diktaturu i spoljnim posmatračima daju ružičaste naočare kroz koje mogu videti demokratiju. Na taj način oni odlažu demokratizaciju.

Od nastanka knjige do izlaska štampane verzije došlo je do velikih svetskih dešavanja poput Rata u Ukrajini, brojnih kršenja ljudskih prava za vreme pandemije Kovida 19, kao i povratka talibanskog režima u Avganistanu, koji su potencijalno mogli da obore tezu autora o promenjenoj strukturi diktatorskih režima. Iz tog razloga autori su osećali potrebu za naknadnim dodavanjem predgovora štampanoj verziji u kojem objašnjavaju da njihova teza još uvek stoji a ujedno daju i osvrt na to kakva je budućnost spin diktatora. Tačno je da spin diktatori drastično ređe pribegavaju nasilnoj represiji, međutim kada dođe trenutak u kojem spin više nije održivo rešenje, oni se mogu vratiti na stare tehnike diktature. Nasilna represija, jeste samo kratkoročno rešenje, ali dugoročno neodrživo. U svetu međupovezanosti i međuzavisnosti ovakvo ponašanje dovedo do ekonomskih sankcija i izolacije zemlje, što pored stanovništva, šteti i spin diktatorima jer gube ionako već magloviti privid legitimiteta njihove vladavine. U svom novom autorskom tekstu *Demokratije nisu u povlačenju*, Jan-Verner Miler (*Jan-Werner Müller*) se osvrće na knjigu *Spin diktatori* i kroz primer ruskog predsednika, koji je nakon otpočinjanja rata u Ukrajini mogao uvesti apsolutnu samovolju i otvoreno se obračunati sa svojim neistomišljenicima, ali to ne radi jer „nije jednostavan povratak autoritarizmu kakav nam je poznat iz prošlosti”. Guriev i Trajsman knjigu završavaju sa dozom optimizma, govoreći da spin diktatura ne može trajati zauvek i da jedino dugoročno rešenje jeste demokratizacija.

Nina Pavlović

Saradnica-demonstratorka

Fakultet političkih nauka Univerzitet u Beogradu